

‘Boeren op basis van ecologie’

Door land- en tuinbouw meer vanuit ecologie in plaats van economie te benaderen, ontstaat een sterker ecologisch systeem en meer biodiversiteit. Met deze vorm van natuur-inclusieve landbouw is de sector beter opgewassen tegen de gevolgen van klimaatverandering zoals extreme neerslag of droogte. Dat betoogt Anne van Doorn van Wageningen UR.

Tekst en fotografie: René Bouwmeester

Recente berichten van natuur- en milieuorganisaties over natuur in relatie tot de land- en tuinbouw zijn weinig positief. Het aantal insecten loopt terug, weidevogels hebben het zwaar, het bodemleven verschaalt, plantensoorten sterven uit. De conclusie luidt dat de biodiversiteit in het landelijk gebied van Nederland onder druk staat. Natuur-inclusieve landbouw kan een oplossing zijn om de biodiversiteit te herstellen. Anne van Doorn, binnen Wageningen UR coördinator van het onderzoek naar natuur-inclusieve land- en tuinbouw, legt uit wat dit betekent.

Wat is natuur-inclusieve landbouw?

“De basisgedachte van natuur-inclusieve landbouw is dat de ecologie als uitgangspunt wordt genomen. Dat betekent dat de natuurlijke processen in de bodem en tussen planten de basis vormen. Natuur-inclusieve landbouw kijkt naar die processen en hoe ze kunnen worden geoptimaliseerd voor de productie. Dat is een groot verschil met de gangbare landbouw, waarbij de economie vaak het uitgangspunt is en wordt gekeken hoe de opbrengst is te maximaliseren. De ecologie is verwaterd in de land- en tuinbouw. Met de komst van kunstmest en gewasbescherming hoefde dat niet meer.”

Wat betekent dit praktisch voor de land- en tuinbouw?

“Je kunt beslissingen nemen op grond van ecologie. In de land- en tuinbouw zijn monoculturen een trend, maar soorten kunnen elkaar juist versterken. Door bijvoorbeeld kruidenmengsels langs de randen van een akker te plaatsen, worden natuurlijke plaagbestrijders aangetrokken. Door zulke ecologische processen te optimaliseren en intensiveren ten behoeve van het product, is herstel van biodiversiteit mogelijk.

Het begint met goed te kijken naar de omgeving en de grond: wat is de staat van de grond? Hoe kun je die gezonder maken? Dat kan bijvoorbeeld door verruiming van de vruchtwisseling en vaker bijvoorbeeld granen te telen om

de bodemkwaliteit te verbeteren. Ook het toepassen van niet-kerende grondbewerking is zinvol, zodat de bodemecologie intact blijft en zich kan ontwikkelen. Vervolgens kun je kijken naar natuurlijke plaagbestrijders en het bodemleven verbeteren. Het is heel kennisintensief. Tuinbouw betekent letterlijk dat je iets opbouwt. Als je dat goed doet, put je de grond niet uit en behaal je goede opbrengsten. Het vak van een boer is van oorsprong gericht op het duurzaam bewerken van de grond en daar voedsel van te halen. De laatste decennia is het een andere kant op gegaan.”

Wat is het verschil met biologische landbouw?

“Voor een deel lijkt natuur-inclusieve landbouw op biologische landbouw, beide vormen gaan uit van natuurlijke processen. Bij biologisch gaat het vaak over wat je niet mag, bijvoorbeeld geen chemische gewasbeschermingsmiddelen gebruiken. Natuurinclusieve landbouw is nog niet zover, maar gaat wel uit van ruimte bieden aan biodiversiteit, bijvoorbeeld aan akkervogels. Natuur-inclusieve landbouw is aan de ene kant minder zwart-wit, maar anderzijds verwacht je op zulke bedrijven wel ruimte voor wilde flora en fauna.”

Welk voordeel heeft een teler bij meer biodiversiteit en natuur-inclusieve landbouw?

“De boeren die ik heb gesproken zeggen dat ze het plezier in het vak terug hebben gekregen. Een melkveehouder die naast een Natura 2000-gebied zat, vertelde me dat hij nu moest kiezen tussen strijden tegen het gebied of werken met wat de natuur hem bood. Hij koos het laatste en vond dat het relaxter werkt. Dat klinkt geromantiseerd, maar ik denk dat het plezier er wel is.

Ik geloof dat je door slimmer te werken de kosten van je inputs, zoals bestrijdingsmiddelen en mest, kunt verlagen. We zoeken naar een manier om natuur-inclusieve landbouw te verwaarden. Daar zit de crux. Het is ook voor de ‘license

to produce’ belangrijk om op die manier met de natuur te werken.”

Is natuur-inclusieve landbouw rendabel?

“Het brengt minder op. Zo is het in elk geval op korte termijn. Op de lange termijn spelen er meer factoren mee. Want beter bodembeheer kan op termijn voordelen opleveren. Bij kortlopende pacht kun je je afvragen of de grond wordt uitgeput. Je zou eigenlijk afspraken moeten maken hoe je met zijn allen zorg kunt dragen voor een gezonde bodem. En je kunt je afvragen of de werkelijke kosten van vervuiling aan het oppervlaktewater eigenlijk niet mee moeten worden gerekend in de prijs.

Er loopt een studie naar het verdienmodel van natuur-inclusieve landbouw. Daarbij wordt in kaart gebracht wat de kosten en baten zijn. De vraag zal vervolgens zijn ‘hoe kunnen we de landbouw zo inrichten, zodat de natuur-inclusieve boer een goede boterham kan verdienen?’

Ligt daar ook een taak voor de maatschappij?

“Dat denk ik wel. Consumenten kunnen ook anders consumeren door andere producten te kopen. Het gaat om een transitie. Daarbij moet je je pijlen richten op alle spelers in de keten. Ook de supermarkten en de retail hebben een verantwoordelijkheid. Het is onterecht dat altijd maar naar de land- en tuinbouw wordt gewezen.

Maar burgers zijn andere mensen dan consumenten. De natuur-inclusieve landbouw moet het niet hebben van de ‘bewuste consument’, want dat is maar een klein percentage van de bevolking. Het zal mainstream moeten worden. Het moet een logische keuze worden om producten te kiezen die natuur-inclusief geproduceerd zijn.”

Wat kan de politiek hierin betekenen, bijvoorbeeld door iets af te dwingen met wet- en regelgeving?

“Ik zou willen dat de politiek de lange termijn voor ogen gaat houden. Veel boeren werken op een familiebedrijf dat misschien wel zeven generaties oud is. Ze zouden ook zeven generaties vooruit moeten kijken hoe ze met het land en het landschap omgaan. Daar zou de politiek oog voor moeten hebben.”

Hoe is deze boodschap ontvangen in agrarische kringen?

“Men wil er mee aan slag. Ik ben verrast hoe goed het is geland. Het slaat meer aan dan ik had gedacht. Het raakt kennelijk iets. We hebben allemaal baat bij dit gemeenschappelijke doel. Ik begrijp tegelijkertijd de reactie ‘wat hebben ze nu weer bedacht’.”

Wat is nodig om de agrarische sector hiermee aan de slag te laten gaan?

“Dat kan op twee manieren: bottom-up en top-down. Bottom-up kan door alle initiatieven uit de sector te steunen, kennisuitwisseling te stimuleren en mensen met elkaar in contact te brengen. Top-down kan door de keten en het beleid zo in te richten dat ook de boeren die niet bij de bottom-up-beweging horen toch die kant op gaan. Boeren die er al mee aan de slag zijn, zijn de koplopers. Het is zaak het ‘peloton’ groener te krijgen. Natuur-inclusieve landbouw is bedoeld om deze groep mee te krijgen. Dat gaat beter door te kijken naar de ecologie en biodiversiteit.”

Is herstel van de biodiversiteit mogelijk?

“Ja, dat is mogelijk. Zo optimistisch ben ik. Als de juiste condities aanwezig zijn, kan een populatie die bijna is verdwenen, weer opveren. Het zijn eerst de insectenpopulaties die zich herstellen, daarna vogels en zoogdieren. Het kan snel gaan. Dat hebben we gezien bij de grauwe kiekendief en de hamster.”

ANNE VAN DOORN
Projectleider/onderzoeker
Wageningen UR

Wanneer is sprake van herstel?

“Het is lastig te zeggen wanneer het echt goed gaat. Je kunt stellen dat het goed gaat als er 40.000 broedparen van de grutto zijn met een goede ruimtelijke spreiding, maar daarbij spelen meer factoren mee. Het is heel lastig om dat concreet in cijfers uit te drukken.”

Wat zijn de alternatieven, als die er zijn?

“Er zijn mensen die geloven in technologische oplossingen. Er zijn ook mensen die vinden dat natuur en landbouw strikt gescheiden moeten zijn. Ik geloof daar niet in. Volgens mij is er geen alternatief. Klimaatverandering komt op ons af en met die klimaatverandering worden systemen op de proef gesteld door extreme neerslag of droogte. We hebben veerkracht nodig om er tegen te kunnen. Een voorwaarde voor de veerkracht is diversiteit. Kruidenrijke graslanden blijken bijvoorbeeld beter bestand tegen droogte dan graslanden met één soort gras. Het werkt ook de andere kant op. Een goede bodemstructuur is in staat water af te voeren. Als de bodem is verdicht, blijft het water erop staan. De diversiteit in geteelde gewassen betekent ook risicospreiding voor de boer. Als je ziet dat het ene gewas verdroogt, kan het andere nog wel goed gaan.”